

Miksi vihaamme?

Yksilön ja yhteisön tunteen anatomiaa

Avoin eettinen foorumi 17.2.2020

Rauno Juntumaa

TUNNE/VIHA

Viha:

- Hyöty: energia, rohkeus, puolustaminen, irrottautuminen, selviytyminen, valtaa
- Haitta: heikentää harkintaa, vaikea hallita...

- Perustunteet; ilo, inho, *viha*, suru, pelko, mielihyvä
- ja valtaisa repertuaari muita tunteita.

VIHA

- Kohdesuuntautunut, tiedollista ainesta, fysiologinen prosessi, toimintavalmius, viestintää
- +Katkeruus, ärtymys, vieroksunta, inho, raivo

- Reaktio tai pitkä suhde. Suora, aktiivinen tai epäsuora, passiivinen.
- Yhteinen viha
- Salattu viha. Arjen viha.
- Hyvä tai paha tarkoitus (pahuus)

VIHAN LÄHTEITÄ

Nöyryytys ("kunnian" tai vallan menetys), epäreiluuden kokeminen, suru, trauma, uhrius, pelko, häpeä, stressi, kateus, erilaisuus, lahkoutuminen, harhat
– uhan tunne.

Vihan variaatioita

- pilkka, iva, alentava vitsailu
- tylyys, vieroksunta, syrjintä
- välinpitämättömyys, passiivisuus
- tuomitsevat opilliset tulkinnat: ekstremismi, fundamentalismi
- huomauttelu, ylikriittisyys
- oikeudeton vallankäyttö

Viha kätkeytyy ja ilmenee

Kateus, epäreilu kilpailu

- Passiivisuus, dokaaminen

- Syrjintä, välinpitämättömyys

- Fundamentalismi

- ”Roskaväki” (karjalaiset, köyhät, maahanmuuttajat) -ajattelussa

- Kiehto: vihaviestit tykätymiä. Viihde!

Vihan vaikutuksia

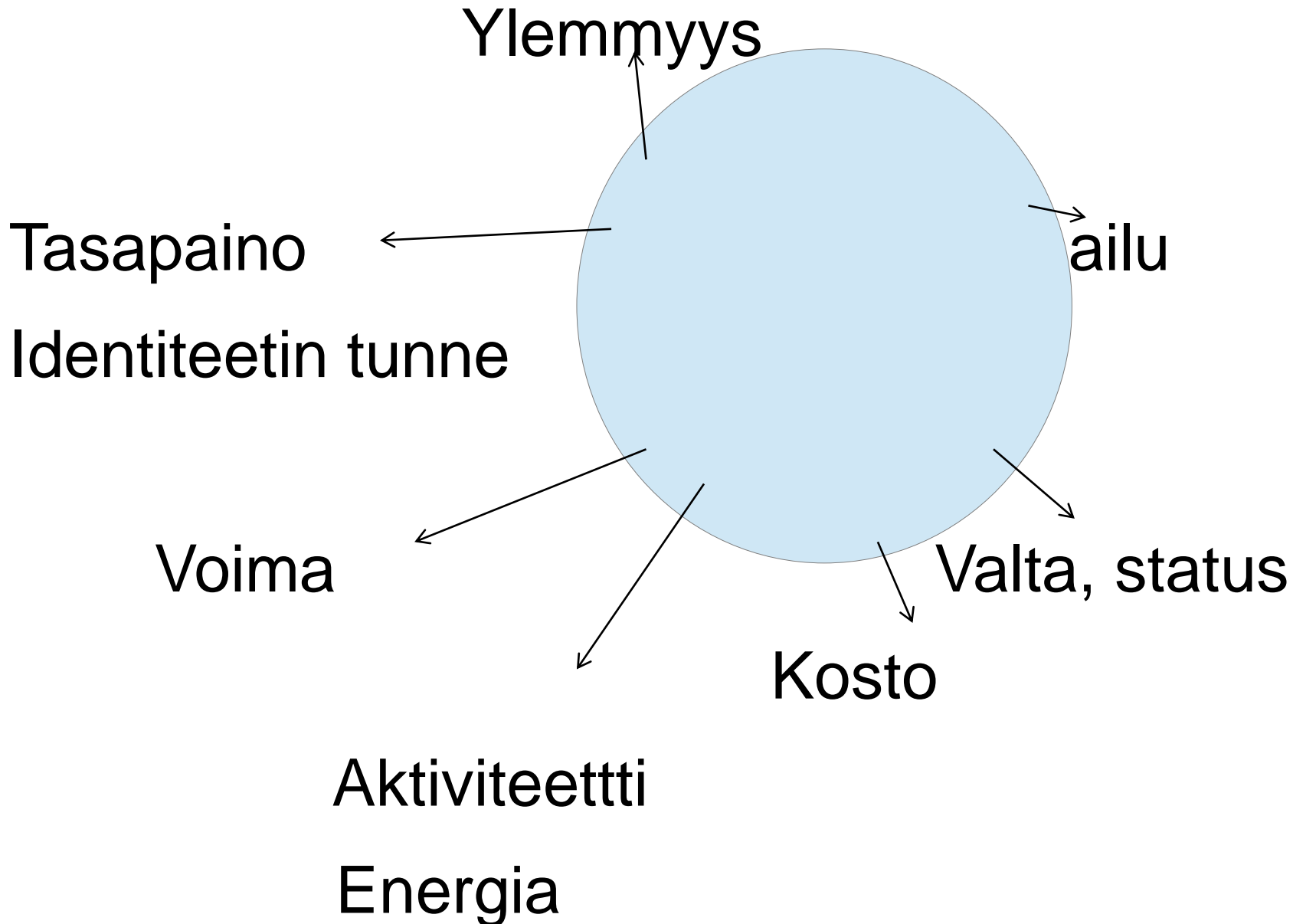
- *Voi hallita* mieltä liikaa, empatia sammuu, tyhmyys kasvaa.
- Informaatio vihan kohteesta *vinoutuu*, (kategorisointi, vahvistusharha)
- *Etäännyttää* tuottaessaan pelkoa muissa
- *Yksinkertaistaa* syy-seuraus -päättelyä
- *Voi rapauttaa* moraalin. Pahuus.
- Hyötyä ja haittaa

Vihan eteneminen

1. Ajattelun vinoutumat & oman identiteetin (harhainen) kapeus
2. Ennakkoluulot, kategorisointi
3. Syrjimisestä epäihimillistämiseen
4. Väkivalta

Pahuus ja vahingoittaminen on helpompi kohdistaa ”muihin” tai ”erilaiseen” kuin tuttuun ja läheiseen. Viha voi sammuttaa empatian läheiseenkin.

Vihan avulla

Miksi *muut* pelottavat?

- Vihollisuusolettama ja uhka/pelko
- ”Samastuva haluaminen”: kateus, kilpailu
- Ulkoistaminen kun on paha olla: löydettävä syy
- Omistusvaikutus
- Ylemmyys ja alemmuus
- Samastuminen vieraaseen ja outoon ei onnistu
- Kaksijakoinen mieltäminen (hyvä me/paha ne).
- Uusi/tuntematon villien mielikuvien kohde

Vihan sokaisemana

- Symbolisaatio murenee. Psyykkinen ekvivalenssi=mielikuva on totta. Tunne on totta.
- ”Olet sellainen jollaisena sinut näen”: ei-havaitsemisen väkivaltaa.
- Oma viha/pahuus ulkoistettu ja sitten taistellaan sitä vastaan: luodaaan vihollinen jota vihata.
- Välinpitämättömyys myös omasta elämästä.
- Väärinhavaitaan. Moraali liukenee.

Viha pahuutena, etiikan loppu

Ymmärryksen tunnesäie katoaa ja empatia sammuu

"Koska olen paha, teen paha". Samastuminen pahaan objektiin.

Vahingoittava tahto ja tarkoitus ilman muuta tarkoitusta, esim. kateuden aikaansaama viha

Sadistista – kun sadismi yhdistyy vihaan

Anonymiteetin suojassa. Deindividuaatio, -humanisaatio.
Univormu. Uhrituneena. Joukossa, laumassa.

Viha ryhmässä/laumassa

- Sulautuminen ryhmään vaatii sen uhriajatuksiin mukautumista. Viha yhdistää.
- Johtajan odotukset, halu kuulua sisäpiiriin, halu saada muiden hyväksyntä
- Asema ryhmässä vaatii vihamielisiä tekoja
- Johtajan aggressioon samastutaan kun itsessä on vihalle tartuntapintaa
- Yksilö voi laumassa tehdä mitä ei yksin tekisi

Yhteisen vihan ylläpitäminen

- Uhriutumiskertomus: ulkoryhmä uhkaa etujamme, omaisuuttamme, identiteettiämme
- Ulkoryhmällä ei samaa ihmisyyttä kuin meillä: yksilön oma moraali häviää
- Ulkoryhmän demonisointi on ryhmän uskontunnustus. Faktan ja fiktion sekoittelu.
- Yhteydet ”muihin” tuomitaan (oman vihan ja vinoutuneiden käsitysten turvaamiseksi)
- Oman vihan ulkoistaminen

Mielikuvien voima

- Kokemuksissa/mielikuvissa tarttumapintoja vihasanomalle.
- Info tulkitaan ryhmäidentiteetin ja sisäisen viitekehyksen avulla.
- Mielikuvat ja harhakuvitelmat yhtä tehokkaita vihan alustoja kuin tosiasiat.
- Ihmisen kyky uskoa ja kuvitella on rajaton, niin myös vihan lähteistö.

Ajattelun tasoa heikentää

- taipumus *kaksijakoiseen* ajatteluun
- *syyn* löytämisen tarve; kun sitä ei voi tietää, se keksitään
- pakottava tarve *kuulua (johonkin)* joukkoon; seuraa mukautuminen ja johdateltavuus
- ajattelun *vinoutumat*; aivot eivät ole rakentuneet totuutta vaan selviytymistä varten
- oma *tunne* muuttuu *tiedoksi* ja totuudeksi
- toisto tuo tuttuuden, tuttu alkaa tuntua totuudelta

Keskustelu, kontaktit

- Moninaisuus, suorat kontaktit.
- Moraalin dilemmoista, kuulluksi ohi diagnoosin.
- Erilaisuuden sietämisestä ja tarpeellisuudesta
- Ajatusten ja asenteiden perusteista: evolutiivinen, psykodynaaminen, tilannetekijät
- Uhriutumisesta
- Vihaisuudern viesti: pysähdy, ajattele, mitä kertoo minusta

Uskomukset voivat muuttua

- Deradikalisoituminen: Kun olosuhteet ja mahdollisuudet muuttuvat, myös *ajatukset voivat muuttua... FARC-sissit*
- ...koska toiminta- ja ajatusmalli on *opittu*.
- Surutyö, luopuminen. ”...irrottuani uskossaolosta...kymmenen vuoden päänsisäinen oikeudenkäynti seurasi.” (JJ):
- Omien ajatusten *perusteiden* tutkiskelu.

Oppiminen

”Voimme oppia olemaan hyviä tai pahoja riippumatta geeneistämme, persoonallisuudestamme tai perheen perinnöstä.”
(Zimbardo 2007, 7)

”Tilannetekijät ovat ratkaisevampia kuin persoonallisuus.” (Zimbardo 2017)

Oman biologispohjaisen ja psykohistoriallisen reagoinnin ymmärtäminen

Muistimekanismit, kuvittelu- & kommunikaatiokyky mahdollistavat...

Lähteitä

Attias, Miriam & Kangasoja, Jonna. 2020. *Me ja ne. Välineitä vastakkainasettelun aikaan* Helsinki: Into.

Fonagy, Peter & Target, Mary. 2000. Playing with Reality III. *The International Journal of Psychoanalysis* 81:853 – 874.

Greene, Joshua. 2014. *Moral Tribes. Emotion, Reason, and the Gap Between Us and Them*. New York: Penguin Books.

Juntumaa, Rauno. 2018. *Miksi vihaamme. Yksilön ja yhteisön tunteen anatomiaa*. Helsinki: Kirjapaja.

Sen, Amartya. 2007. *Identity and Violence. The Illusion of Destiny*. New York: Norton & Company.

Zimbardo, Philip. 2008. *The Lucifer Effect. Understanding How Good People Turn Evil*. New York: Randon House.